

GRIZAYL

Grizayl – fransuzcha “grisaille” soʻzidan olingan boʻlib, “gris – kulrang” degan maʼnoni anglatadi. Tasvirning bir rangda ishlanishiga, birgina tanlangan rangning ochdan toʻq rang boʻlib tuslanishiga **grizayl** deyiladi. Grizayl texnikasida, asosan, kulrang, koʻk, pushti, jigarrang yoki qora ranglardan biri tanlanadi.

Ranglarning tabiiyligini tasvirda toʻgʻri bajarish ancha qiyin ish hisoblanadi. Manzara yoki naturmort ishlashda och-toʻqlik darajalarini farqlashga, narsa va buyumlarning yorugʻ-soya va rang nisbatlarini ham ochib, aniq koʻrsatish muhim ahamiyatga ega.

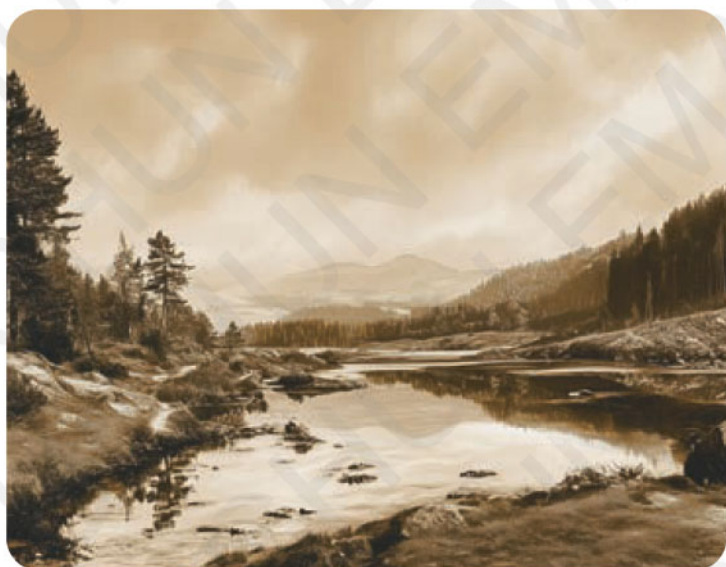
Grizayl texnikasida turli ranglarda manzara yoki naturmort ishlash uchun tayyorgarlik bosqichi bor boʻlib, unda moʻyqalamni ishlatish yoʻllari va akvarel boʻyoqlarining xususiyatlarini oʻrganish imkoniyati yaratiladi. Grizayl texnikasi tasvirdagi narsalarning yorugʻlik tushib turgan qismi, soyasi, yarqiragan qismi, yarim soyasi, refleksi, shaxsiy hamda tushuvchi soylarini chizishda va uni kuzatuvchi aniq koʻra olishiga yordam beradi.

Bu texnika bilan bir nechta tasvir ishlashni oʻrgangandan soʻng, rangli tasvirni ishlashga oʻtish ancha osonlashadi.

Hozirgi kunda zamonaviy rangtasvir kompozitsiyalarida grizayl texnikasida aniq belgilangan (kulrang, koʻk, pushti, jigarrang yoki qora) bir rangda emas, balki barcha ranglarning tuslanishi asosida tasvir ishlash mumkin.

Grizayl texnikasida ishlash uchun koʻmir, moy, tush, akvarel, guash boʻyoqlaridan foydalanish mumkin.

Monoxrom so'zi rangtasvirda faqat bitta rangdan yoki bitta rangning tuslaridan foydalanishni anglatadi.

Ishni boshlashdan oldin, rangning asosiy xususiyatlarini aniqlab olamiz. Har bir rang asosiy uchta xususiyatga ega:

Rang tusi – bu spektral ranglar qizil, sariq, sariq-qizil ranglardan biriga rangning mos kelishi hisoblanadi. Rang tusini aniqlash uchun uni rang doirasidagi ranglar bilan taqqoslash va uning qaysi qismi (sariq-to'q sariq, binafsharang va boshqalar)ga tegishli ekanligini aniqlash kerak.

To'yinganlik (och-to'qlik) – bu intensivlikni, shuningdek, rang tusining tozaligi, uning ravshanligi, boshqa tuslarning aralashmalaridan xoli ekanligini ifodalovchi sifat.

Yorqinlik – bu yorqinroq-xiraroq qoidasiga ko'ra bitta rang tuslarining qiyosiy farqini anglatadi.

Rang tusi

Yorqinlik

To'yinganlik

Grizayl texnikasida manzara ishlang.

1. Grizayl texnikasi haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Grizayl texnikasida tasvirlar qanday ranglarda bajariladi?

Bir tusdagi rang bilan manzara ishlab, yakunlab keling.

Grizayl texnikasida manzara ishlash bosqichi

1

2

3

4

5

Tasvir ishlash uchun zarur o'quv qurollari:

- A4 format qog'ozi;
- oddiy qora qalam, o'chirg'ich;
- akvarel bo'yog'i;
- mo'yqalamlar to'plami;
- suv idish.

TASVIRLARDA RANGLAR JILOSI

Ranglar tasvir yaratishda eng muhim jihatlardan biri hisoblanadi. Ranglar yaratilgan asarning mazmuni va g'oyasini to'la ochib beradi.

Bu qiziq! *Kunduzgi tabiiy yorug'likda inson ko'zi 180 ga yaqin rang tuslarini va 10 ga yaqin to'yinganlik darajasini ajratishga qodir ekan. Umuman olganda, ravshan ko'z 360 ga yaqin rang tuslarini farqlash qobiliyatiga ega.*

Ranglar tabiatdagi barcha narsalarning o'zidan chiqargan va qaytargan nurlanishi asosida hosil bo'ladi. Rangni birinchi bo'lib ingliz fizigi Isaak Nyuton ilmiy jihatdan asoslab bergan. U turli xil tajribalar o'tkazish orqali yorug'lik nuri tekislikka tushirilganda qizil, sariq, zangori ranglar va bu ranglar orasida yana bir nechta rang aralashmasi hosil bo'lishini isbotlab bergan. Mana shu tajribalar asosida – qizil, sariq, zangori ranglar tabiatdagi asosiy ranglar deb qabul qilingan. Boshqa barcha ranglar shu uch rang qo'shilishidan hosil bo'ladi. Hozirga kelib, bir necha yuzdan ortiq rang tusi aniqlangan.

Ranglar ko'rinishiga ko'ra **iliq** va **sovuq** ranglarga bo'linadi. **Iliq ranglar** tabiatga ilqlik beruvchi, ya'ni quyosh taftini, alanga nafasini, qizigan jism haroratini beruvchi qizil, zarg'aldoq, sariq, pushti, jigarrang, tillarang kabilardan iborat. **Sovuq ranglar** – qor, muz, suv, osmon rangini ifodalovchi, ya'ni bu ranglarga zangor rangni aralashtirishdan hosil qilinadigan ko'k, yashil, binafsharang, havorang, zangori kabi ranglardan tashkil topadi.

Ranglar tusiga qarab **xromatik** va **axromatik** rang turlariga bo'linadi. **Xromatik** so'zi yunon tilidan olingan bo'lib, "rangli" degan ma'noni anglatadi, **axromatik** so'zi esa "rangsiz" degan tushunchani bildiradi. Demak, oq va qora rangdan boshqa biron tusga ega bo'lgan hamma ranglar xromatik ranglardir. Oq, qora va shu ikki rangdan hosil bo'luvchi ranglarning hammasi axromatik ranglar turiga kiradi.

Tasvir yoki asardagi narsalarning hamma ranglaridan ustunlik qiladigan umumiy yorug'lik va rang birikmalari **kolorit** deyiladi. Agar tasvirda qizil rang ustunlik qilsa, qizil koloritli deb yuritiladi.

Sof holatdagi xromatik ranglar to'yingan ranglar deyiladi. Tarkibida oq va kulrang aralashgan ranglar kam to'yingan (yoki to'yingan) ranglarga kiradi.

Ranglarda *qarama-qarshi ranglar* atamasi ishlatiladi. Bunday ranglar alohida bir o'zi ishlatilgandan ko'ra yonma-yon qo'yilganda tuslanishi aniqroq va kuchliroq ko'rinadi. Rassomlar ranglarning xususiyatlaridan unumli foydalanadilar. Asar kompozitsiyasini ajratib ko'rsatib berishda, mavzu yoki fon orasidagi munosabatni yorqinroq ko'rsatishda qarama-qarshi ranglarni ishlatadilar.

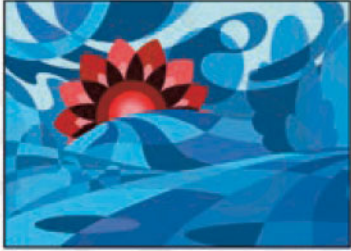
Bu ranglar bir-birini to'ldiruvchi ranglar hisoblanadi. Agar gulzor tasviri faqat qizil rang bilan ishlansa, u faqat qizil gulzor bo'lib qolaveradi. Biroq unga barg va o't-o'lanlar chizib, yashil rang qo'shib tasvirlansa, gullarning rangi yorqin, aniq va rang jihatidan kuchliroq ko'rinadi.

Bitta rangning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

Uchta rangning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

Qarama-qarshi ranglarning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

Uchta asosiy rangning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

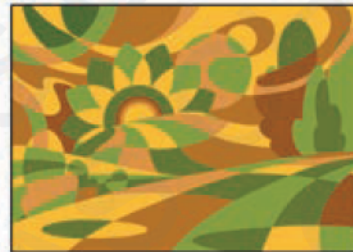
To'rtta rangning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

Bir-biriga yengil o'tuvchi ranglarning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

To'rtta qarama-qarshi ranglarning bir-birini to'ldirishi

Bir-biriga yengil o'tuvchi uch xil ranglarning tuslanishi asosida bir-birini to'ldirishi

Qarama-qarshi ranglardan foydalanib, manzara kompozitsiyasini chizing.

1. Rangning asosiy xususiyatlari nimalardan iborat?
2. Rang tusi, och-to'qligi va to'yinganligi haqida nimalarni bilib oldingiz?
3. Qaysi ranglar qarama-qarshi ranglar sanaladi?

Qarama-qarshi ranglardan foydalanib, manzara kompozitsiyasini yakunlang.

QARAMA-QARSHI RANGLARDAN FOYDALANIB, KOMPOZITSIYA ISHLASH

Tasviriy san'atda turli rangshunos olimlar rang doirasidan foydalanadilar. Taniqli ingliz fizik olimi Isaak Nyuton birinchi marta optik prizma orqali yuborilgan yorug'lik rangli nurlarga aylanganligini isbotladi va uni ilmiy tarzda tushuntirib, spektr ranglarini yetti bo'lakka bo'lib, uni doira shaklida joylashtirdi.

Rangshunoslikda rang doirasi degan tushuncha paydo bo'ldi. Doiradagi ranglar asosiy uch rang va ularning qo'shilishidan hosil bo'lgan ranglardir. Rang doirasining o'zgarishi bilan, undagi qarama-qarshi ranglar ham o'zgaraveradi. Ranglarning qo'shilishidan istalgan rangni olish mumkin. Taniqli dizayn nazariyotchisi, iste'dodli shvetsariyalik rassom, "Rang san'ati" kitobining muallifi Yohannes Itten, rang doirasini ixtiro qilgan. U o'zining kitobida rang doirasi bilan ishlashning mohiyatini tahlil qildi va ranglar uyg'unligi asoslarini tasvirlab berdi. Ranglar uyg'unligi doirasi **Ittenning rang doirasi** deb atala boshladi.

Itten rang doirasi – 12 rangdan iborat bo'lgan qizil, olovrang, sariq, yashil, ko'k, binafsharanglar spektrini tashkil etadi.

Asosiy ranglar – qizil, sariq, ko'k ranglar bo'lib, Itten doirasining markazida joylashgan.

Hosila ranglar – yashil, olovrang va binafsharanglardir. Ular asosiy ranglarni aralashtirish orqali hosil qilinadi. Masalan, sariq va qizil rangning aralashmasidan olovrang, ko'k va qizil ranglar aralashmasidan esa binafsharang hosil bo'ladi.

Barcha ranglar – bunday ranglar asosiy va hosila ranglar aralashmasidan olinadi. Ular sxemada yonma-yon keltirilgan. Masalan, sariq va yashil rang aralashmasidan sarg'ish-yashil, sariq va jigarrangdan esa sarg'ish-jigarrang hosil bo'ladi.

Kolorit – bu rang demakdir. U iliq, sovuq, yorqin, xira tuslarda bo'lishi mumkin.

Itten rang doirasi hozirgi kunda dizayn san'atining asosiy jihatlaridan biri hisoblanadi. Bu ranglar spektridan liboslar, interyer, veb-sayt sahifalari dizaynida unumli foydalanilib kelinmoqda. Tasviriy san'atda Itten doirasidan kompozitsiya yaratishda hamda asarni yorqin va to'yingan ranglar bilan ishlashda foydalaniladi.

Qarama-qarshi ranglar asosida kompozitsiya ishlang.

1. Rang doirasi nima?
2. Nyuton va Itten rang doirasining farqini tushuntiring.

Qarama-qarshi ranglar asosida kompozitsiya ishlashni yakunlab keling.

Qarama-qarshi ranglar asosida kompozitsiya ishlash bosqichlari

①

②

③

④

⑤

Tasvir ishlash uchun zarur o'quv qurollari:

- A4 formatda qora qog'oz;
- oddiy qora qalam, o'chirg'ich;
- mo'yqalamlar to'plami;
- guash bo'yog'i;
- suv idish.

TASVIRIY SAN'ATDA QOG'OZ PLASTIKASI

Qog'oz plastikasi – bu tegishli yuzada qog'ozdan yirik kompozitsiyalarni yaratish san'ati hisoblanadi. Qog'oz plastikasi san'ati yirik tasvirlar va haykallar yaratish uchun qog'ozni buklash, kesish, burab shakl berish texnikasi asosida tasvir bajarishni o'z ichiga oladi.

Bunda asarlar alohida elementlardan yaratiladi, har bir elementga maxsus asboblari yordamida kerakli shakl va hajm beriladi. So'ng elementlar yaxlit kompozitsiyaga yig'iladi.

Qog'oz plastikasining origami, kirigami, kvilling, applikatsiya, gofirlangan qog'oz bilan ishlash kabi ko'plab turlari bor.

Origami – bu qog'ozni buklash san'ati bo'lib, bizga Yaponiya san'atidan kirib kelgan.

Kirigami – bu qog'ozdan figura va naqshlar yaratish san'ati. Origamidan farqi shundaki, qog'oz shakllari qaychi yoki ish yuritish pichog'i bilan kesiladi, so'ngra uch o'lchovli narsalar yoki murakkab ikki o'lchovli rasmlar yaratish uchun buklanadi.

Kvilling – bu ingichka qog'oz tasmalardan naqsh va rasmlar yaratish san'ati. Bunda tasmalar o'raladi, buklanadi, spiral va halqa shakliga keltiriladi.

Applikatsiya – bu qog'oz parchalaridan yaratilgan ijodiy tur. Parchalarni tanlangan yuzaga yopishtirib, kompozitsiya hosil qilinadi.

Tasvirni ishlash bir qatlamli va ko'p qatlamli applikatsiyaga bo'linadi. Ko'p qatlamli applikatsiya ishlashda bir qatlamli oddiy applikatsiyaning murakkab va qiziqarli elementlaridan foydalaniladi. Bu texnikadagi rasm bir necha qatlamli qog'oz yordamida yaratiladi. Qatlamlar bir-birining ustiga qo'yilib, yirik kompozitsiya hosil qilinadi.

Ko'p qatlamli applikatsiya kompozitsiyasini ishlang.

1. Qog'oz plastikasi san'ati nima?
2. Uning qanday turlari mavjud?

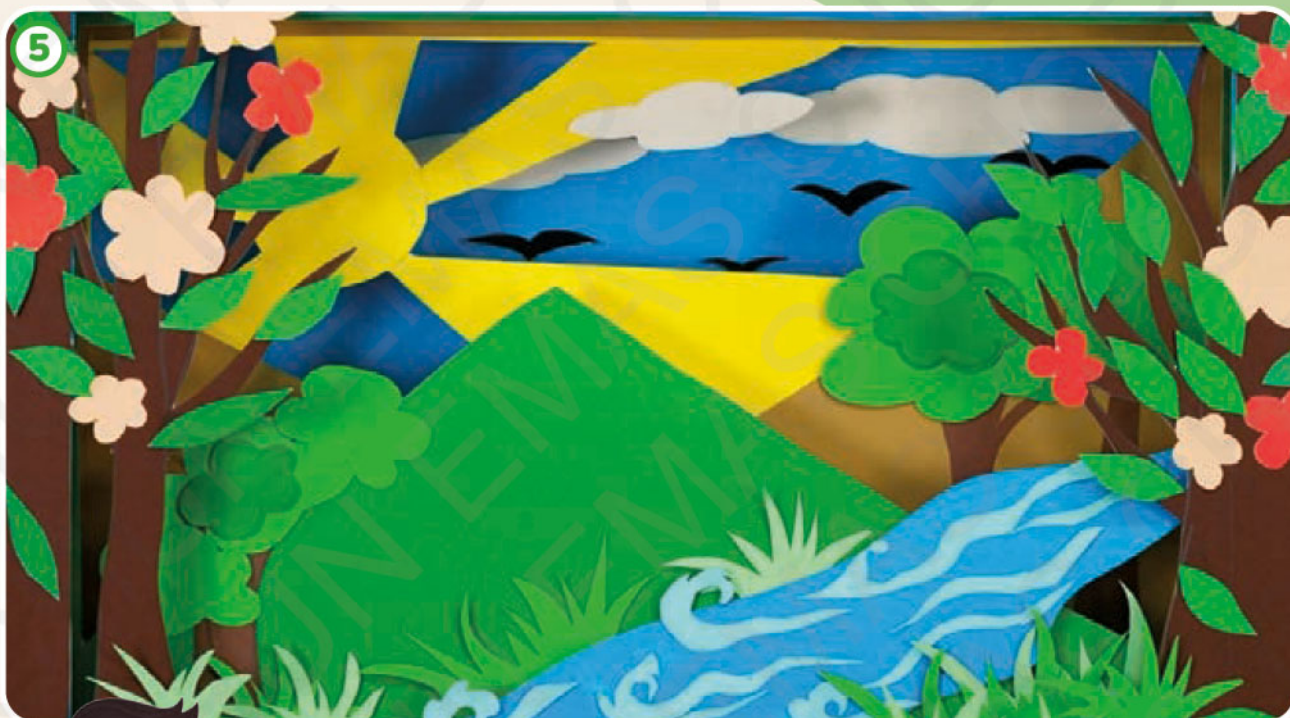
Ko'p qatlamli applikatsiya kompozitsiyasini yakunlang.

KO'P QATLAMLI APPLIKATSIYADAN NAMUNALAR

Ko'p qatlamli applikatsiya ishlash bosqichi

Tasvir ishlash uchun zarur o'quv qurollari:

- rangli karton to'plami;
- oddiy qora qalam;
- o'chirg'ich;
- yelim;
- qaychi.

BADIIY SHRIFT

Alifbodagi belgilar harf deyilib, ular o'zlarining yozilishi jihatidan umumiy qonun-qoidaga asoslanadi. Harflar insoniyat tomonidan yaratilgan xat yozishning eng qulay madaniy shakli hisoblanadi. Markaziy Osiyoning Jizzax viloyatida toshga o'yib bitilgan yozuv-rasmlar topilgan. Ular neolit davriga mansub bo'lib, miloddan avvalgi V – III asrlarda bitilgan.

Asta-sekin harflar ramziy tarzda belgilanishidan tovushni ifoda qiluvchi belgilar ko'rinishiga ega bo'la boshladi.

Milodning boshlarida arxitekturaga yoysimon shakldagi arkalar kirib kelishi munosabati bilan harflarda ham o'zgarishlar ro'y beradi.

XI asrga kelib *lombard versali* harflari qo'llanila boshladi. Bu dekorativ harf turi hozirgi davrda ham keng qo'llaniladi.

1509-yili Leonardo da Vinchining shogirdi Luko Pacholi ustozining qo'lyozmasi asosida harflar yaratadi. Pacholi barcha harflarning bittadan turini kvadratga nisbatan chizib chiqadi.

Badiiy shrift deb matndagi harflar naqshinkorligi yorqin rangli, ichiga tasvir joylanishi, gajakli bezak berib yozilishiga aytiladi. Bunday badiiy bezak turi, asosan, grafikaning kitobat san'atida ishlatiladi. Kitobxonning asar mavzusiga qiziqishini yanada o'ttirish uchun bosh harf bezagidan foydalaniladi. Odatda, bunday bezatilgan harflarni qo'lyozmalar va ertaklar matni boshida ko'rish mumkin. Bosh harf ko'pincha naqshlar bilan bezatiladi. Bosh harf bezagi tabriknoma, taklifnoma, plakatlar va boshqa dizayn elementlarini bezashda qo'llaniladi.

Berilgan namunalar asosida ismingizning bosh harfiga badiiy bezak bering.

1. Badiiy shriftlar nima?
2. Qadimda qanday yozuv harflaridan foydalanilgan?
3. Bosh harf nima?

Namunalarga asoslanib, ismingizning bosh harfiga badiiy bezak berishni yakunlab keling.

QO'LNi UZMASDAN CHIZISH TEXNIKASI

Tasviriy san'atda tasvir ishlashda turli usullar va texnikalardan foydalanish mumkin. Bunday texnikalar tasvir bajarishning oson va qiziqarli bo'lishiga yordam beradi. Masalan, klyaksografiya, plastinografiya, ip bilan ishlash, sovun ko'piklari bilan ishlash, g'ijimlangan qog'oz texnikasi, tuz bilan ishlash, grattaj, monotipiya va shu kabi texnikalar mavjud. Tasvirni qiziqarli bajarishda yana "qo'lni uzmasdan chizish" texnikasi ham mavjud. Bunday texnikada tasvir boshidan oxirigacha qo'lni qog'ozdan uzmasdan ishlanadi. Uzluksiz chiziqlar bilan tasvir yaratish orqali diqqatni jamlash, miyaning chap va o'ng yarimsharlari va barmoqlardagi mayda motorika rivojlanadi. Qo'lni uzmasdan chizish texnikasida kompozitsiya ishlash uchun avval oddiy tasvirlarni chizib mashq qilib ko'riladi. Mashq qilib bo'lgach, yaxlit kompozitsiya chiziladi. Bu oson tasvirlarni bajarishda hech qanday qoida talab qilinmaydi. Tasvirni bajarishda qalam, ruchkadan foydalaniladi.

Qo'lingizni qog'ozdan uzmasdan rasm chizing.

Qo'lni uzmasdan chizish texnikasi asosida ixtiyoriy rasm chizing.

BADIIY BEZAKLI SOVG'A QUTICHASINI ISHLASH

Badiiy bezak san'ati insonlarning moddiy muhitini ko'rkamlashtirishga, turmushda ishlatiladigan buyumlarni bezatishga xizmat qiladi. Turli davrning o'ziga xos yo'nalishlari va uslublari badiiy bezak san'atining rivojlanishiga ta'sir qilib kelgan. Bezak san'ati namunalari, ayniqsa, monumental bezak san'ati asarlari ko'pchilikning e'tiborida bo'lib, u jamiyatning shakllanishiga yordam beradi. Amaliy grafikada badiiy bezak – tabriknoma, konvert yuzasidagi tasvirlar, etiketkalar, markalar, tasvirdagi ramzlar uchun ishlangan rasmlardan iborat bo'ladi va ko'proq narsalarni bezatish uchun ishlanadigan grafik tasvirlarda o'z ifodasini topadi.

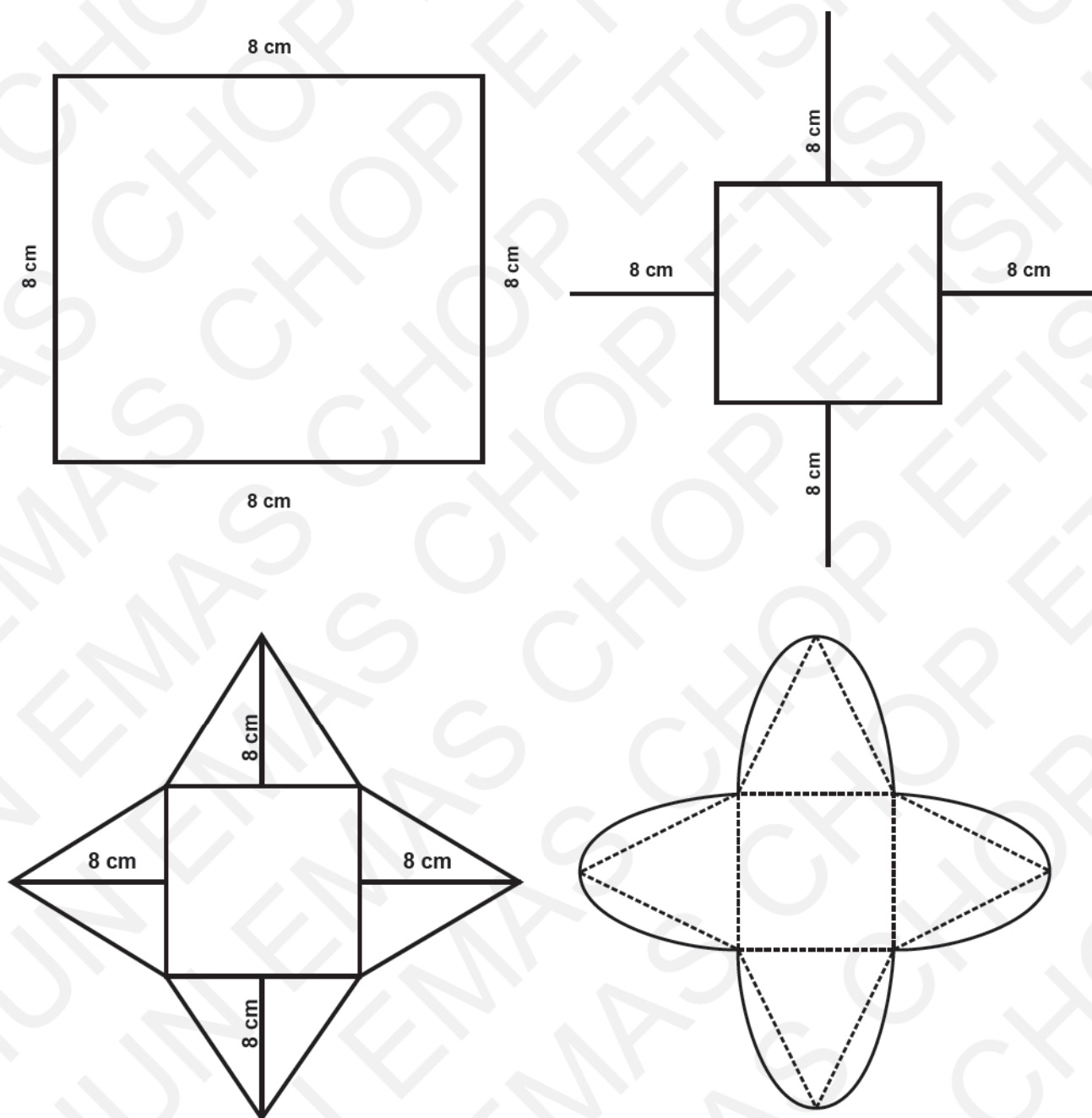
Siz bilan noan'anaviy va kreativ holda yondashib, qo'l mehnati yordamida turli buyum yoki qutiga badiiy bezak berishni o'rganamiz. Sovg'a qutisi uchun bezak berishda bayramning mazmuniga e'tibor beriladi. Masalan, tug'ilgan kun, Yangi yil, Navro'z bayrami, 8-mart – Xalqaro xotin-qizlar bayrami, 14-yanvar – Vatan himoyachilari kuni va hokazo.

Sovg'a qutilar dizayni

Matematik hisob yordamida oq karton qog'ozga sovg'a qutichasining andazasi tasvirini chizing.

1. Karton qog'ozining o'rtasiga tomonlari 8 cm bo'lgan kvadrat chizing.
2. Kvadrat tomonlarining o'rtasini topib, 8 cm dan perpendikular to'g'ri chiziq chizing.
3. Kvadrat qirralarini o'rtadagi chiziqlar bilan birlashtiring.
4. Hosil bo'lgan uchburchak shaklini yana chiziqlar bilan to'ldiring. Bu chiziq ichiga buklash uchun kerak bo'ladi.

Uchburchak uchi teshish uchun belgilanadi.

Tayyor bo'lgan andazani kesib, ichiga bezak chizish uchun tasvir tanlab olinadi. Turli vositalar yordamida chizib, bezak beriladi.

SOVG'A QUTI (SUMKA)CHASI DIZAYNI UCHUN ESKIZLAR

1. Badiiy bezak san'ati nima?
2. Amaliy bezak grafikasi qayerlarda ishlatiladi?

8-mart – Xalqaro xotin-qizlar bayramiga bezakli sovg'a quti (sumka)chasini tayyorlang va unga rasm ishlang.

Bayram uchun sovg'a qutichasini tayyorlash bosqichlari

①

②

③

④

⑤

Tasvir ishlash uchun zarur o'quv qurollari:

- A4 qalin oq qog'oz;
- qattiq va yumshoq grafit qalamlar to'plami;
- o'chirg'ich, chizg'ich, qaychi;
- akvarel yoki guash bo'yoqlari;
- rangli tasma.

ANIMALISTIK JANR

Hayvonlarni tasvirlash mavzusi qadim zamonlarda ham, hozir ham tasviriy san'atning eng qiziqarli janrlaridan biri bo'lib kelgan. Bunga Qadimgi Misrdagi Sfinkslarning toshdan ishlangan ulkan haykallari, Samarqanddagi Sherdor madrasasi peshtoqiga chizilgan sher tasviri, Buxorodagi Devonbegi madrasasi qanosiga chizilgan afsonaviy Semurg' qush va kiyik tasvirlari misol bo'la oladi. Arxeologik qazishmalar chog'ida topilgan kulolchilik hamda zargarlik buyumlaridagi tasvirlar ham odamlar bilan hayvonlar o'rtasida bog'liqlik mavjudligidan dalolat beradi.

Animalistik janr – tasviriy san'atda hayvonlar va qushlar tasvirlanadigan janr hisoblanadi. Ushbu sohadagi rassom va haykaltaroshlar **animalistlar** deb ataladi.

O'zbekistonda eramizdan avvalgi VII – V asrlarda Afrosiyob devoriy rasmlari va haykallarida fil, ot, tuya, qushlar tasviri ishlangan. Sharq miniatura asarlarida ham kiyik, sher, qoplon, qushlar ko'plab tasvirlangan. Kamoliddin Behzodning "Tuyalar jangi", Rizo Abbosiyning "Cho'pon" miniaturalarida hayvonlar obrazini ko'rishimiz mumkin. XV – XVI asr Yevropada Uyg'onish davri tasviriy san'ati rassomlari ijodida A. Pizanello, Leonardo da Vinchi, A. Dyurerlar hayvonlar tasvirini mohirona ishlaganlar. XVII asrga kelib Gollandiyada hayvonlarni tasvirlash alohida janrga aylangan. Keyinchalik animal janrda rassom va haykaltaroshlardan P. Klodd, V. Serov, V. Vatagin, Y. Vasnetsovlar ham ijod qilishib, betakror san'at asarlarini yaratganlar.

1. Qush va hayvonlarni tasvirlash qanday janr deb ataladi?
2. Miniatura tasvirlarida animal janr ishtirok etganmi?
3. Rassomlarning ishlaridan misol keltiring.

Hayvon yoki qush tasvirini chizing.

NAVRO'Z BAYRAMI MAVZUSIDA KOMPOZITSIYA ISHLASH

Navro'z – bahor bayrami fors va turkiy xalqlarda yangi yilning birinchi kuni sifatida nishonlanadi. Navro'z – xalqimizning qadimiy va milliy qadriyatlarini o'z ichiga olgan bahoriy bayram hisoblanadi. Bu bayram tabiatning uyg'onish vaqtiga to'g'ri keladi. Tabiat turli ranglarda bezanadi va o'zining betakror go'zalligi bilan barchani maftun etadi. Navro'z, bahor mavzusi rassomlar ijodida ham muhim o'rin tutadi. O'zbekiston tasviriy san'ati tarixida O'. Tansiqboyev, N. Karaxan, R. Ahmedov, N. Qo'ziboyev, O. Bakirov, A. Mo'minov kabi rassomlarning asarlarida bahor mavzusi o'ziga xos mahorat bilan tasvirlangan. Navro'z bayramida turli xil tadbirlar, sayillar, milliy sport o'yinlari tashkil qilinadi. Buvijonlar va opa-singillarimiz birgalikda turli xil Navro'z taomlarini tayyorlaydi, ayniqsa, katta doshqozonlarda sumalak va halim taomlari tayyorlanadi. Navro'z umumxalq bayrami bo'lgani uchun ko'chalar, maydonlar tozalanadi, daraxtlar oqlanadi. Keksalar va bemorlardan xabar olinadi, chunki bu bayram mehr-muruvvat va xursandchilik bayrami hamdir.

Navro'z bayrami kompozitsiyasini ishlash uchun uning elementlarini ko'z oldimizga keltiramiz. Masalan: ko'm-ko'k maysalar, gullagan bodom, o'rik va shaftolining shoxlari, bahor haqida atrofga xabar berib, osmonda uchayotgan qaldirg'ochlar, kengliklarda uyushtirilgan umumxalq bayramlari, sayillar, momolarimiz tayyorlayotgan sumalak va milliy taomlar, kurash yoki uloq musobaqalarini tasavvur qilamiz.

Navro'z bayrami kompozitsiyasini ishlash uchun elementlar namunasi

1. Bahorda tabiat qanday o'zgaradi?
2. Navro'z bayramida qanday tadbirlar o'tkaziladi?
3. Navro'z bayramida tayyorlanadigan qanday taomlar va o'tkaziladigan milliy o'yinlarni bilasiz?

Navro'z bayrami mavzusida turli ifoda vositalaridan foydalanib, kompozitsiya ishleng.

Navro'z bayrami kompozitsiyasini ishlash bosqichlari

Tasvir ishlash uchun zarur o'quv qurollari:

- rasm daftari;
- qattiq va yumshoq grafit qalamlar to'plami;
- o'chirg'ich;
- akvarel yoki guash bo'yoqlari.

3-NAZORAT ISHI

Rang tuslari xususiyatlari asosida “O‘zbekistonda bahor”
manzara janrida kompozitsiya ishlash

“O‘zbekistonda bahor” mavzusida kompozitsiya ishlash bosqichlari

Tasvir ishlash uchun zarur o‘quv qurollari:

- rasm daftari;
- qattiq va yumshoq grafit qalamlar to‘plami;
- o‘chirg‘ich;
- akvarel yoki guash bo‘yoqlari.

O'ZBEKISTON RASSOMLARI

Pavel Petrovich Benkov
(1879 – 1949)

Pavel Petrovich Benkov 1879-yilda Qozon shahrida tug'ilgan. U dastlab Qozon badiiy bilim yurtida, keyinchalik Peterburg Badiiy akademiyasida, Parijda R. Julianning xususiy Akademiyasida ta'lim olgan. 1929-yilda Samarqand shahriga kelgach, 1930-yildan boshlab shahardagi Badiiy bilim yurtida o'qituvchilik qilgan. Pavel Benkov turli janrlarda ijod qilishi – portret, manzara va maishiy janrlarning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Uning "Buxorodagi oshxona", "Xivalik qiz", "Minorayi Kalon", "Dugonalar", "Dutorchi qiz", "Ko'cha", "Registondagi choyxona", "Rassom ayol portreti", "Buxoro ko'chalari" asarlari yurtimizning go'zal va betakror tabiatini, manzarasini ifodalovchi asarlardan hisolanadi. U S. Kovalevskaya, L. Abdullayev, A. Abdullayev, R. Ahmedov, Y. Yelizarov, A. Roziqov, A. Haydarov va yana boshqa o'zbek rassomlariga ustozlik qildi. Pavel Benkovning bir qancha asarlari Moskva, Qozon, Toshkent, Samarqand, Buxoro, Nukus va boshqa shaharlarning muzeylarida, shuningdek, Rossiya, Yevropaning ko'pgina davlatlari hamda O'zbekistonning xususiy kolleksiyalarida saqlanib keladi.

Xivalik qiz

Suv sotuvchi

Buxorodagi qizil choyxona

Ariq bo'yida

Rahim Ahmedov (1921–2008)

O'zbekiston xalq rassomi unvoni va "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni sohibi Rahim Ahmedov 1921-yilda Toshkentda tug'ilgan. U Toshkent rassomlik maktabi (hozirgi P.Benkov nomidagi Respublika ixtisoslashtirilgan rassomlik maktabi)da, so'ng Sankt-Peterburgdagi I. Repin nomidagi Rassomlik, haykaltaroshlik va me'morlik institutida tahsil olgan.

Rassom asarlarida oddiy dehqonlar, cho'ponlar, qishloq ayollari va atoqli san'at arboblarning qiyofalarini tasvirladi. Uning ilk ishlari qatoridan "Cho'pon yigit", "Xalq sozandasi", "Surxondaryolik qiz" va boshqa asarlar o'rin olgan. Rassomning birgina chizgan "Ona o'ylari" portretida onaning ichki kechinmalari, his-tuyg'ulari ishonarli ifodalangan. Rahim Ahmedov portret, naturmort, manzara janrlarida asarlar ishlagan bo'lib, uning "Bahor ayyomida", "Naturmort", "Ayol portreti", "Bahor", "Rassom Salimjonova portreti", "Birinchi maosh", "Tushki dam olish", "Tong. Onalik" va shu kabi asarlarida xalqimizning hayoti, turmush tarzi, bepoyon mamlakatimizning go'zal tabiat manzaralari nihoyatda nafis, latofatli, yorqin bo'yoqlarda did bilan tasvirlangan. Musavvir ijodida manzara janridagi asarlar ham alohida o'ringa ega bo'lib, uncha katta bo'lmagan manzara suratlarida tabiat go'zalligini chiroyli tarzda yoritib bera olgan. Uning birgina "Qish" asarini tomosha qilgan kishida tabiatga bo'lgan mehr yanada ortadi.

Rahim Ahmedov asarlari Moskvadagi Tretyakov galereyasi hamda O'zbekiston Davlat san'at muzeyida saqlanmoqda.

Oqtosh manzarasi

Rassom Laylo Salimjonova portreti

Apelsinli naturmort

**Ravshan (Jalolitdin) Mirtojiyev
(1954–2015)**

O'zbekiston xalq rassomi, haykaltarosh, O'zbekiston Badiiy akademiyasi a'zosi Ravshan (Jalolitdin) Mirtojiyev 1954-yil 17-fevralda Toshkent shahrida tug'ilgan.

U 1972-yilda Toshkent rassomlik maktabi (hozirgi P.Benkov nomidagi Respublika ixtisoslashtirilgan rassomlik maktabi)ning haykaltaroshlik bo'limini tugatgan. 1977-yilda Toshkent Teatr va rassomlik san'ati institutini tamomlagan.

Yurtimiz va xorijda o'rnatilgan ko'plab yodgorliklar muallifi. Uning asarlaridan Toshkentda Abdulla Qodiriy, G'afur G'ulom, Zulfiya, Oybek, Beruniy, Said Ahmad va Saida Zunnunovalar, Andijonda Bobur va Cho'lpon, Samarqandda Rudakiy va Mirzo Ulug'bek, Buxoroda Fitrat, G'azalkentda Elbek yodgorliklari qad rostlagan. Shu bilan birga Toshkentdagi "Vatanga qasamyod", Jizzax, Andijon va Farg'onadagi "Motamsaro ona" haykallarining muallifi hisoblanadi.

U yaratgan haykallar dunyoning qator poytaxtlarida o'rnatilgan bo'lib, bular Moskvadagi Ulug'bek va Navoiy, Rigadagi Ulug'bek va Avitsenna, Boku va Tokiodagi Navoiy, Qohiradagi Al-Farg'oniy, Xitoydagi Kamoliddin Behzod haykallaridir. Navoiy yodgorligi maketi Vashingtondagi Kongress kutubxonasida saqlanmoqda.

2004-yilda san'atga qo'shgan hissasi uchun Tokio Fuji san'at muzeyi medali bilan taqdirlangan. Zahiriddin Muhammad Bobur nomidagi xalqaro mukofot laureati. 2009-yilda O'zbekistonda yilning eng yaxshi haykaltaroshi deb nom olgan.

Ravshan Mirtojiyev 2015-yil 6-fevralda vafot etgan.

Saida Zunnunova va Said Ahmad

Oybek

Vatanga qasamyod

Rassom asarlarini tahlil qiling va idrok eting:

- tasviriy san'at tur va janrlarini;
- ifoda vositalarining ishlatilish o'rnini;
- asar g'oyasining mazmunini.

1. O'zbek rassomlaridan kimlarni bilasiz?
2. Ularning asarlari tasviriy san'atning qaysi janrida ishlangan?
3. Rassom o'z asarlarida qanday g'oyani oldinga suradi?

O'zingiz yoqtirgan rassom asarlaridan nusxa ko'chirishga harakat qilib ko'ring.

Gilos gullaganda. Rustam Xudayberganov

Atirgulli naturmort. Rahim Ahmedov